

**Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininko  
prof. dr. Dainiaus Žalimo sveikinimo žodis**

Gerbiamasis Konstitucinio Tribunalo pirmininke,  
brangūs kolegos, garbūs svečiai, ponios ir ponai,

man didelė garbė, laikantis gražios mūsų bendradarbiavimo tradicijos, pasveikinti jus Konstitucijos dienos proga. Ši prasminga šventė suteikia mums puikią progą apmąstyti 1791 m. gegužės 3-iosios Konstitucijos idealų reikšmę šių dienų kontekste.

Ši Konstitucija kartu su „Abiejų Tautų tarpusavio įsipareigojimu“ išreiškė Abiejų Tautų Respublikos pagarbą asmens laisvei ir valstybės nepriklausomybei. Būdama antrąją rašytinę konstituciją pasaulyje ir pirmąją Europoje, ji gali būti vertinama kaip teisės viršenybės revoliucija. Rašytinės konstitucijos priėmimas reiškė, kad kiekviena valdžia turi paklusti teisei. Įtvirtinus valdžių padalijimo principą, panaikinus *liberum veto* teisę kaip nesuderinamą su Konstitucijos dvasia ir nustačius, kad visi Seimo „išleisiami įstatymai visa kame turi atitikti Konstituciją“, Gegužės 3-iosios Konstitucijoje buvo įtvirtintos idėjos, šiandien sudarančios teisės viršenybės principo turinį. Svarbiausia, šioje Konstitucijoje buvo įkūnyta idėja, kad Tautos atstovai turi vadovautis Konstitucijos, kaip aukščiausios teisės, dvasia ir raide. Gegužės 3-iosios Konstitucijos kūrėjai suprato, kad valdžia turi tapti priemone siekiant bendrojo gėrio. Ji turi tarnauti ne grupiniams interesams, o visos Tautos gerovei. Todėl valdžios apribojimas nėra savitiksliis, tai būtina priemonė siekiant apsaugoti pagrindines vertybes. Šiose idėjose galime įžvelgti glūdint pliuralistinės demokratijos sampratos ištakas. Demokratijos, kuri, pagal šiandien visuotinai priimtą demokratijos sampratą, neturi tapti daugumos diktatūra, bet privalo užtikrinti teisingą ir tinkamą elgesį su daugumai nepriklausančiais asmenimis ir užkirsti kelią bet kokiam piktnaudžiavimui dominuojančia pozicija. Gegužės 3-iosios Konstitucijoje taip pat įtvirtinta stiprios ir nepriklausomos teisminės valdžios idėja, be kurios šiandien neišsivaizduojama veiksminga žmogaus teisių ir pagrindinių demokratių vertybių apsauga.

Kaip žinoma, Konstitucijos ir teisės viršenybės idėjas atmetusių ir kelią išorės agresijai nutiesusių grupuočių pastangomis Konstitucijos tikslai tuo metu liko neįgyvendinti. Galiojusi tik kiek daugiau nei metus Konstitucija negalėjo visapusiškai išsiskleisti kaip gyvybinga ir dinamiška aukščiausioji teisė, suteikianti pagrindą tolesnei žmogaus teisių ir laisvių plėtrai ir brėžianti gaires visoms valstybės gyvenimo sritims.

Tačiau šiandien minime ir pagerbiame Gegužės 3-iosios Konstituciją už tai, ką ji simbolizuoja. Ji visam pasauliui tapo pažangaus teisės vystymosi simboliu, šiuolaikinės teisės viršenybės sampratą sudarančių idėjų pergales simboliu. Ji taip pat įkūnija suvokimą, kad tikrasis asmeninės laisvės ir valstybės nepriklausomybės pagrindas yra asmeninė atsakomybė. Konstitucijos 11 straipsnyje skelbta, kad „Tauta privalo pati save ginti nuo užpuolimo ir saugoti savo vientisumą. Todėl visi piliečiai yra tautos vientisumo ir laisvių gynėjai“. Taigi pagal Konstituciją pati Tauta ir kiekvienas pilietis turi ginti ne tik valstybės suverenitetą, bet ir laisves, teisingumą bei kitas teisės viršenybės esmę sudarančias vertybes.

Ši Gegužės 3-iosios Konstitucijoje įtvirtinta asmeninės atsakomybės už asmens laisvę ir valstybės nepriklausomybę idėja išliko gyva daugelio žmonių širdyse ir panaikinus Abiejų Tautų Respubliką, ir totalitarinio komunistinio režimo metais. Kaip rodo pastarojo meto vidiniai ir išoriniai iššūkiai, asmeninės atsakomybės suvokimas ir asmeninis apsisprendimas už demokratines vertybes – žmogaus teises, teismų nepriklausomumą ir teisės viršenybę – išlieka itin svarbus ir šiandien.

Todėl leiskite palinkėti mums visiems ir ypač Lenkijos Respublikos Konstituciniam Tribunalui, drąsos atlaikyti visus iššūkius ir apsaugoti vertybes, kurios yra mūsų bendras paveldas. Tai svarbiausia, ką turėtume padaryti Gegužės 3-iosios Konstitucijos idealų ir ypač teisės viršenybės labui.

Lietuvos Respublikos  
Konstitucinio Teismo pirmininkas  
prof. dr. Dainius Žalimas

**Mowa powitalna**  
**Prezesa Sądu Konstytucyjnego Republiki Litewskiej**  
**prof. Dr Dainiusa Žalimasa**

Szanowny Panie Prezesie Trybunału Konstytucyjnego,  
drodzy koledzy, szanowni goście, panie i panowie,

to wielki zaszczyt dla mnie, kontynuując piękną tradycję naszej współpracy, złożyć gratulacje z okazji Dnia Konstytucji. Ta znacząca uroczystość daje nam doskonałą okazję, by zastanowić się nad znaczeniem ideałów Konstytucji 3 Maja 1791 r. w kontekście dnia dzisiejszego.

Konstytucja ta wraz z „Zaręczeniem Wzajemnym Obojga Narodów” wyraziła szacunek Rzeczypospolitej Obojga Narodów do wolności człowieka i niepodległości państwa. Jako druga pisemna konstytucja na świecie i pierwsza w Europie, może być uznawana za rewolucję praworządności. Uchwalenie pisemnej konstytucji oznaczało, że każda władza powinna podlegać prawu. Wskutek ustanowienia zasady podziału władz, zniesienia prawa *liberum veto* jako niezgodnego z duchem Konstytucji, i stwierdzenia, że wszelkie uchwalane przez Sejm „ustawy ... we wszystkim stosować się mają” do Konstytucji, w Konstytucji 3 Maja umocowano idee, które obecnie tworzą treść zasady praworządności. Najważniejsze, że w Konstytucji tej została wcielona myśl, iż przedstawiciele Narodu powinni kierować się duchem i literą Konstytucji jako najwyższego prawa. Twórcy Konstytucji 3 Maja rozumieli, że władza powinna stać się środkiem w dążeniu do wspólnego dobra. Ma służyć nie interesom grupowym, lecz dobru całego Narodu. Dlatego ograniczenie władzy nie jest celem samym w sobie, jest to niezbędny środek obrony podstawowych wartości. W ideach tych możemy dostrzec początki koncepcji pluralistycznej demokracji. Demokracji, która, zgodnie z obecnie powszechnie przyjętym pojęciem demokracji, nie powinna stać się dyktaturą większości, lecz ma zapewnić sprawiedliwe i właściwe traktowanie osób należących do mniejszości oraz zapobiec jakiegokolwiek nadużyciu pozycji dominującej. W Konstytucji 3 Maja ustanowiono też ideę mocnej i niezawisłej władzy sądowniczej, bez której dzisiaj nie da się wyobrazić skutecznej obrony praw człowieka i podstawowych wartości demokratycznych.

Jak wiemy, staraniem grup, które odrzuciły idee Konstytucji i praworządności i utorowały drogę zewnętrznej agresji, cele Konstytucji nie zostały w owym czasie zrealizowane. Obowiązująca przez zaledwie nieco ponad rok Konstytucja nie mogła rozwinąć się w pełni jako trwałe i dynamiczne prawo najwyższe, tworzące fundament pod dalszy rozwój praw i wolności człowieka i kreślące wytyczne dla wszystkich dziedzin życia państwa.

Jednak dziś wspominamy i czcimy Konstytucję 3 Maja za to, co symbolizuje. Dla całego świata stała się symbolem postępowego rozwoju prawa, symbolem zwycięstwa idei stanowiących koncepcję współczesnej praworządności. Ucieleśnia ona również pogląd, że prawdziwym podłożem wolności osobistej i niepodległości państwa jest osobista odpowiedzialność. Artykuł 11 Konstytucji głosił, że „Naród winien jest sobie samemu obronę od napaści i dla przestrzegania całości swojej. Wszyscy przeto obywatele są obrońcami całości i swobód narodowych”. Zatem zgodnie z Konstytucją sam Naród i każdy obywatel powinni bronić nie tylko suwerenności państwa, ale również wolności, sprawiedliwości i innych wartości stanowiących istotę praworządności.

Ta umocowana w Konstytucji 3 Maja idea osobistej odpowiedzialności za wolność człowieka i niepodległość państwa przetrwała w sercach wielu ludzi nawet po zlikwidowaniu Rzeczypospolitej Obojga Narodów i w okresie totalitarnego reżimu komunistycznego. Jak pokazują wewnętrzne i zewnętrzne wyzwania ostatnich lat, rozumienie osobistej odpowiedzialności i osobiste opowiedzenie się za wartościami demokratycznymi – prawami człowieka, niezawisłością sądów i praworządnością – są aktualne również w dniu dzisiejszym.

Pozwólcie życzyć nam wszystkim, a zwłaszcza Trybunałowi Konstytucyjnemu Rzeczypospolitej Polskiej, odwagi w sprostaniu wszystkim wyzwaniom i obronie wartości, które są naszym wspólnym dziedzictwem. To najważniejsze, co powinniśmy uczynić na rzecz ideałów Konstytucji 3 Maja, a zwłaszcza na rzecz praworządności.

Prezes Sądu Konstytucyjnego  
Republiki Litewskiej  
prof. Dr Dainius Žalimas